

УДК 796.015.132

Ковальчук О. В., Ковальчук А. А.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ВИКЛАДАЧ - СТУДЕНТ НА ЗАНЯТТЯХ З БАСКЕТБОЛУ

У статті розглянуто проблему взаємовідносин між викладачем та студентками-баскетболістками. Досліджені психологічні стани під час підготовки до змагань, студенток-баскетболісток. Проведене анкетування для визначення стану студенток-баскетболісток та виявлення найбільш агресивних чинників, які впливають на психологічну та фізичну підготовку. Розроблені поради викладачам щодо спілкування зі студентами та формування хороших психолого-педагогічних відносин, які можуть застосовуватись у педагогічній практиці.

Ключові слова: викладач – студент, емоційний стан, взаємовідносини, тренінг, спортивна діяльність, студенток-баскетболісток, здібності.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Усім, хто зіткнувся з підготовкою до змагань, відомо, що впевненість, віра в себе, прагнення до перемоги об'єднують студента і викладача і роблять їх союз плідним. Творчий союз має великий виховний вплив на обох суб'єктів. Одною з найважливіших психологічних проблем досліджуваних психологами і педагогами, являється вивчення особистостей студенток-баскетболісток і їхнього викладача-тренера, а також структури взаємовідносин між ними [2, 4 та інші]. Таким чином, колективний початок потребує, особливо в групових видах спортивної діяльності, більш досконалих способів ініціативності, самостійності, формування здібностей виконувати вказівки викладача.

Відмічена специфіка робить актуальною розробку способів ефективного управління спортивними колективами. Тим самим на першому плані виявляється проблема керівництва.

Останнім часом стало з'являється безліч інноваційних технологій навчання [7]. Зокрема, особливою популярністю користуються тренінги, оскільки подібна форма навчання дозволяє формувати й закріплювати професійно необхідні навички. Це відбувається тому, що людина запам'ятовує майже 90 % з того, що робить сама. Тому тренінги, тобто «навчання дією», найбільш ефективні. Чим більша тренінгова програма є насиченою різними психодіагностичними вправами, діловими іграми, тим, відповідно, більш ефективним є тренінг.

Практична діяльність фахівця з вищою освітою вимагає знань та навичок щодо функцій та організації управління соціальною взаємодією [8, 9].

У рамках університетської освіти організація соціальної взаємодії студентів потребує інтегративного засвоєння як теоретичних схем, моделей та концептуальних засобів, так і формування наступних навичок і вмінь:

- встановлення психологічного контакту;
- організація комунікації;
- ситуативний аналіз;
- вирішення конфліктів;
- здійснення процедур прийняття рішень;
- програмування індивідуальної та колективної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці у своїх останніх дослідженнях і публікаціях також говорять про успішне впровадження тренінгових технологій у процес навчання студентів.

Ідеї та особливості тренінгових форм роботи розглянуті в працях таких дослідників, як Т. В. Петровська, Н. Ю. Хряцова та інші [3].

Сьогодні у соціумі домінує така думка: «Розумний отримує максимум прибутку за рахунок інших» або «Мета виправдовує засоби». Таких людей менше відвідують муки сумління, вони легше адаптуються до змін у суспільстві, точніше, пристосовуються. На жаль, останнім часом ми стикаємося з тренінгами, які здебільшого пропагують і навчають маніпулюванню людьми [5].

Тому, дуже важливо викладачу, зосереджуючись на темі людського спілкування, завжди нагадувати студентам про етичну і моральну сторону цього процесу. Адже відомо, що порядна людина нічого не робить за чужий рахунок, вона сама для себе є обмежувачем недостойної поведінки. Їй не потрібні такі зовнішні сили примусу, як суспільна думка, вона не піддається спокусі непомітно «висмикнути пір'я з чужого хвоста і прикрасити ним себе». Порядним бути важко, а іноді й обтяжливо. Тому порядних людей поважали у всі часи у всіх народів. Наприклад, з історії нам відоме кредо аристократа: «Ні в якому випадку не буду у боргу». Поняття честі, почуття власної гідності (до речі, було повністю усунуто з педагогічних підручників) були співвіднесені саме зі здатністю людини розв'язувати свої проблеми за свій рахунок.

Доросла, здорова, соціально повноцінна людина повинна сама себе утримувати, обслуговувати, розв'язувати особисті проблеми, чітко усвідомлювати межі своїх повноважень, матеріальні можливості. Найважливішою метою впровадження тренінгових форм навчання повинно стати сприяння формуванню саме цих якостей у студентів [6].

Мета дослідження – проаналізувати взаємовідносини викладача та студента для досягнення високих результатів під час змагань.

Завдання роботи

1. Провести аналіз теоретичних досліджень з проблеми взаємодії викладача і студента у ЗВО.

2. Виявити ряд негативних факторів, які впливають на змагальну діяльність.

3. Розробити практичні рекомендації для викладачів.

Методи дослідження – аналіз та узагальнення науково-методичної літератури; педагогічне спостереження, педагогічне тестування; методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тренер-викладач вирішує задачу попередження впливу негативних факторів для формування перешкодостійкості, як якості особистості. Для цього нами проведено анкетування за методикою Ю. В. Якових та Г. Д. Бабушкіного серед студенток-баскетболісток Глухівського НПУ ім. О. Довженка [1]. В анкеті представлено 9 блоків питань, кожен з яких складався з ряду факторів (перешкод), що впливають на змагальну діяльність. Студенткам потрібно було перелічити фактори, які негативно впливають на їх стан, поведінку і діяльність на змаганнях. У кожному блоці могло бути декілька відповідей, які обводились колом. Назва блоків: умови проведення змагань; глядачі; суддя; тренер; гравці своєї команди; помилки в грі; суперники; ваш особистий стан; лідерство під час гри; взаємовідносини в команді. Визначившись з перешкодами у кожного окремого спортсмена, тренер-викладач вирішує задачу, яка попереджує вплив цих перешкод засобом формування перешкодостійкості, як якості особистості. Під час анкетування з'ясували, що негативний вплив на стан студенток-баскетболісток чинили такі фактори, як: температура в залі, якість ігрового м'яча, присутність рідних і близьких, присутність агресивно налаштованих вболівальників, шум на трибунах, зауваження суддів, необ'єктивність суддівства, грубі зауваження тренера, нерозторопність гравця своєї команди, помилки гравця своєї команди, зяття ініціативи гри гравця своєї команди, грубість в грі суперника, репліки суперника, закинуте суперником очко, фізичний, моральний, психологічний тиск суперника, особистий невдалий кидок в корзину.

Метою роботи викладача у загальній психологічній підготовці є вивчення психологічних якостей студенток-баскетболісток і їхній розвиток. Викладач у процесі роботи вибирає методи їхнього виховання.

Так, викладач з'ясовує, що у процесі змагань студентка не показує результати, досягнуті на тренуваннях, тому що не впевнена у своїх силах.

Ця слабкість прояву вольових якостей може мати різні причини. Щоб вибрати метод усунення недоліку, необхідно точно знати причину його виникнення. Потім виробляються засоби усунення зазначеного недоліку. Студентки повинні бути відмінно підготовлені у фізичному, технічному й тактичному відношеннях. А потім можна підбирати методи усунення цих нестач непевності.

Необхідно, щоб студентка була повністю інформована про своїх майбутніх суперників, вона повинна добре знати як їх слабкі, так і сильні сторони. На останніх змаганнях студенткам необхідно виконувати спеціальні вправи, які надають упевненості в собі.

Особливу увагу варто приділяти формуванню емоційного стану студенток-баскетболісток. Емоційний стан в період безпосередньо попередньому змагання, одержало назву – передстартовий стан або, як говорять спортсмени, «горіти» перед боєм. Особливо сильно проявляється передстартовий «мандраж» у 18-ти річних спортсменів. Однак викладач з огляду на вікові особливості не повинен ігнорувати індивідуальні особливості студенток. Важливий тут досвід спортивної діяльності. Із двох студенток одного віку одна може мати значний досвід спортивної діяльності, у результаті якого в неї виробляється вміння володіти собою під час більших змагань, і це позитивно позначається на її результатах. Інша того ж віку може не мати досвіду боротьби й перед змаганнями великого масштабу впасти у важкий передстартовий стан. Передстартовий стан характеризується зміною фізіологічних

функцій організму спортсмена перед початком роботи. Його значення полягає в підготовці організму до наступної діяльності. Сама робота ще не настала, але з'явився її передвісник – умовний подразник, і в організмі розпочинаються зміни фізіологічних функцій: підвищується збудливість ЦНС, активізується робота окремих залоз внутрішньої секреції, посилюється діяльність серцево-судинної і дихальної систем, підвищується обмін речовин, включаються механізми перерозподілу кровообігу (надходження в кровообіг депонованої крові), підвищується температура тіла, в крові збільшується вміст глюкози і вміст адаптогенних гормонів. Як наслідок, формується рухова домінанта властива даному виду діяльності. Згадані зміни функцій в передстартовому стані за своєю природою умовно-рефлекторні. Умовними подразниками цих передстартових рефлексів є все те, що зв'язане з майбутньою м'язовою роботою (обстановка змагань, реакція глядачів, вигляд суперників тощо), а також сигнали другої сигнальної системи (словесні показники). Безумовно-рефлекторним підкріпленням зв'язних подразників даних рефлексів є м'язова робота і зв'язана з нею пропріорецептивна імпульсація, яка і активізується з початку старту.

Висновки. У результаті аналізу наукових літературних джерел були зроблені такі висновки для ідеальних взаємовідносин викладач – студент.

1. Викладачу потрібно використовувати свій особистий потенціал, жестикуляцію, пози, рухи, властиве почуття гумору, властиві риси характеру, міміку обличчя, зацікавленість у роботі. Вмілий тренер-викладач може перебороти численні проблеми, багатьма з яких він/вона не керує. Найдоступніший для викладача матеріал – це його власна особистість. Викладачу необхідно взаємодіяти з учасниками програми – не замикатися в собі, не бути стороннім стосовно групи. Дорослі учасники програми повинні знати, що тренер – жива людина; розуміння цього зазвичай викликає лише позитивну реакцію з боку учасників. Якщо вони розуміють, що їх суб'єктивне сприйняття тренера збігається з тим, якими вони є насправді, вони скоріше позбудуться скутості і легше підуть на встановлення контакту. Це буде сприяти більш ефективному навчанню.

2. Викладачу потрібно підтримувати контакт із студентками-баскетболістками. Важливо якнайшвидше запам'ятати кожного члена групи на ім'я. Адже коли звертатися до когось на ім'я, людина усвідомить свою унікальність для іншого. Свідомість власної цінності заохочує до більш активного поведіння в групі. Потрібно розмовляти з кожним індивідуально, вітатися з кожним індивідуально, як тільки людина входить до спортзали, а також після заняття. Попрощатися, за можливістю, з кожним окремо наприкінці заняття. Якщо викладач зауважує в когось щось незвичайне – наприклад, явну зміну в настрої, чи ж нову зачіску, необхідно прокоментувати це, щоб людина знала, що його зауважують. Важливо, щоб у викладача була психологічна сумісність із групою – щоб заряджатися енергією один від одного.

3. Необхідно залучати студенток до процесу прийняття рішень. За можливістю, залучати до прийняття рішень у навчальному процесі чи розкладі навчальної діяльності. Якщо, скажімо, тренер-викладач сумнівається у виборі виду діяльності, коли група студентів вже сформувалася, і її учасники викладачу довіряють, він може залучати їх до процесу спільного прийняття рішень.

Використані джерела

1. Бабушкин Г. Д. Экспериментальное обоснование методики повышения помехоустойчивости баскетболистов к сбивающим соревновательным факторам / Г. Д. Бабушкин, Ю. В. Яковых // Спортивный психолог. – 2009. – № 1. – С. 68–72.
2. Гомельская Т. В. Роль личности тренера во взаимоотношениях со спортсменом / Т. В. Гомельская // Актуальные проблемы и перспективы физкультурного образования в вузах. – 2004. – С. 177–179.
3. Петровская Т. В. Мастерство спортивного педагога : научно-методическое издание / Т. В. Петровская, Н. Ю. Хрящова – К. : «ЧПП», 2004. – 104 с.
4. Рогалева Л. Влияние спортивной деятельности на личность юного спортсмена в зависимости от установок тренера / Л. Рогалева // Журнал «Спортивный психолог». – 2004. – №1. – С. 54–58.
5. Сопов В. Ф. Психические состояния в спортивной деятельности / В. Ф. Сопов // Психология физического воспитания и спорта : учеб. для вузов / под ред. Родионова А.В. – М., 2004. – С. 42–64.
6. Труднев А. В. Личность тренера как ведущее условие модернизации педагогического образования / А. В. Труднев // Материалы международной научной конференции психологов спорта и физической культуры «Рудиковские чтения». – М. – 2004. – С. 103–105.
7. Чернов С. В. Инновационные технологии подготовки профессиональных спортсменов и команд в игровых видах спорта : автореф. дис. д-ра пед. Наук : спец. 13.00.04. «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / С. В. Чернов. – М., 2006. – 48 с.

8. Singer R. N. Attentional control, distractors and motor performance / R. N. Singer, J. H. Cauraugh, R. L. Tennant // Human performance. 2001. – N 4. – P. 95–114.
9. Young J. Keys to effective communication with players / J. Young // ITF CSSR. 2006. – N 38. – P. 3–5.

Kovalchuk O., Kovalchuk A.

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL RELATIONS IN THE SYSTEM STUDENT AND TEACHER AT THE BASKETBALL EXPERIENCE

In this article the problem of relationship between the teacher and students-basketball players is considered. The psychological conditions during preparation for competitions, student-basketball players are investigated. A questionnaire was conducted to determine the state of basketball players and to identify the most aggressive factors that influence psychological and physical training. Teachers' tips for communicating with students and forming good psychological and pedagogical relationships that can be applied in pedagogical practice are developed.

The coach-teacher solves the problem of preventing the influence of negative factors for the formation of impedance, as a personality. We conducted a questionnaire on the method of Y.V. Yakov and G.D. Babushkin among the female basketball Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university. The block contains 9 blocks of questions, each of which included a number of factors (hindrances) affecting competitive activities.

During the survey found out that the negative impact on basketball players do factors such as room temperature, the quality of the game ball, the presence of loved ones, the presence of aggressive fans, the noise in the stands, judges' comments, biased judging, coarse coach's remark, unscrupulousness of the player of his team, mistakes of the player of his team, taking the initiative to play a single player of his team, rudeness in the game of the opponent, rival replicas, thrown opponent point, physical, moral, mental pressure of the opponent, personal unsuccessful throw into the basket.

The purpose of the teacher's work in general psychological training is to study the psychological qualities of basketball players and their development. The teacher chooses the methods of their education in the process of work.

So, the teacher finds out that in the course of the competition, the student does not show the results achieved at the training, because he is not sure of his strength.

Key words: *teacher-student, emotional state, relationship, training, sports activity, students-basketball players, abilities.*

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.